

Urban Ecology Researches

Vol. 17(2), (Series 43): 181-200

 Doi: [10.30473/grup.2025.72895.2895](https://doi.org/10.30473/grup.2025.72895.2895)

E-ISSN: 2538-3949

P-ISSN: 2538-3930

ORIGINAL ARTICLE

The Sociological Role of Women on Urban Environmental Culture, Case Study: Women in Khorramabad City

Nouredin Alahdadi^{1*}, Saeid Goudarzi²

1. Assistant Professor,
Department of Sociology,
Payame Noor University, Tehran,
Iran.

2. Assistant Professor,
Department of Sociology,
Payame Noor University, Tehran,
Iran.

*Correspondence

Nouredin Alahdadi
E-mail: nalahdadi@pnu.ac.ir

Receive Date: 25/Nov/2024

Revise Date: 28/July/2025

Accept Date: 20/Aug/2025

How to cite

Alahdadi, N., & Goudarzi, S. (2026). The Sociological Role of Women on Urban Environmental Culture, Case Study: Women in Khorramabad City. *Urban Ecology Researches*, 17(2), 181-200.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Environmental culture is one of the new concepts that has been proposed in environmental studies of modern societies today. The design of this concept in many environmental approaches indicates the importance of its role in the natural environment. There are various perspectives and paradigms regarding the environmental issue, but the new environmental paradigm is designed to measure beliefs, mental systems, and culture towards the environment and environmental concerns. Regarding Lorestan province, it can be said that it has unique environmental manifestations, landscapes, and ecosystems. The diverse nature with high mountains, raging rivers, and forest cover of this province all indicate the importance of this region in terms of ecology. However, this province has not been spared from global environmental dangers and threats. Considering the environmental importance of this region, the transnational nature of environmental issues and problems, and the focus of environmental sociologists on the environmental actions and culture of individuals, and on the other hand, considering the significant role of social and cultural structures as determinants affecting environmental culture, the present study seeks to answer the question of what relationship exists between sociological determinants and the urban environmental culture of women in Khorramabad?

Methodology

In terms of methodology, this research is based on a deductive strategy, quantitative method, survey technique, and questionnaire tool. Deductive designs refer to designs that are carried out by adopting a deductive-hypothetical approach and determining a predetermined theoretical framework. In this research, the aim is to measure the social and cultural structures that determine and influence the bio-environmental culture through interviews with a structured questionnaire. This research seeks to examine and test the hypothesis of the relationship between social and cultural determinants and urban environmental culture of women. Given that the methodological logic of the present study is based on a deductive

strategy and quantitative method, research data were collected using a survey technique and questionnaire tool and processed using descriptive and inferential statistics. The study population of this research is women aged 15-64 in Khorramabad. Given the large size of the statistical population and the impossibility of accessing all members of the community, a number of individuals who are representative of the entire community should be selected as the sample size. In this study, because the statistical community is considered a large community, in a way that its size will not affect the sample size, 384 people were selected as a statistical sample using the Cochran formula. The type of sampling in the present study is cluster and random. In this way, the city of Khorramabad was clustered based on different regions and then the final sample was randomly selected from each cluster.

Findings

The research findings show that there is a correlation between social health and urban environmental culture. This correlation is also statistically significant. In this way, with increasing social health, urban environmental culture increases.

Regarding the results of multivariate regression, it can be said that social health is the first variable that entered the model and has the greatest relationship with urban environmental culture. Also, the cultural consumption variable is a stronger predictor than other variables. The standardized beta coefficient indicates the net effects of the variables on urban environmental culture. The t-value and its significance level also indicate the relative importance of the presence of each variable in the model. Accordingly, the variables that entered the model have a statistically significant effect in explaining changes in urban environmental culture. As can be seen in the multivariate regression table, the correlation coefficient of the stepwise regression model of the variables examined for explaining urban environmental culture is equal to 0.413. In fact, the proportion of the variance of the urban environmental culture variable explained by the research variables is 0.41 percent. The F-ratio indicates that the research regression model is a suitable model for explaining the dependent variable. In other words, the research variables are able to explain the changes in the dependent variable.

Discussion and Conclusion

Based on the research results, it can be said that urban environmental culture, which is the source of social action, is determined in relation to the social and cultural determinants of social health, cultural consumption, social trust, health-oriented lifestyle, social responsibility, and media consumption. On the other hand, most environmental issues are directly or indirectly the consequences of urban environmental culture and are manifested in the form of environmental actions or behaviors. Accordingly, policymaking based on understanding the important and guiding relationship between urban environmental culture and the social and cultural determinants affecting it, and more importantly, the synergy of the two, is very necessary. In fact, policymaking based on social and cultural structures in order to strengthen and develop urban environmental culture can treat many environmental problems and put them on the path of development and improvement, and lead to environmental protection and territorial sustainability for today's and future generations. In short, it can

be said that important and influential social and cultural structures of social health, health-oriented lifestyle, cultural consumption, social trust, and social responsibility play a decisive role in the quality of urban environmental culture of women as half of society, and urban community-oriented planning and policies, relying on environmental strategies and tactics centered on women, can provide the basis for improving the quality of urban environmental culture and promoting the environmental culture of the urban foundation.

KEY WORDS

Normativity, Gender, Cultural, Social, Khorramabad.

Copyright © 2026, by the author(s). Published by Payame Noor University, Tehran, Iran.

This is an open access article under the CC BY 4.0 license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

<https://grup.journals.pnu.ac.ir/>

پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری

سال هفدهم، شماره دوم، (پیاپی ۴۳)، تابستان ۱۴۰۵، (۲۰۰-۱۸۱)

doi: 10.30473/grup.2025.72895.2895

E-ISSN: 2538-3949

P-ISSN: 2538-3930

«مقاله پژوهشی»

نقش جامعه‌شناختی زنان بر فرهنگ زیست‌محیطی شهری،
مورد مطالعه: زنان شهر خرم‌آبادنورالدین اله‌دادی^{۱*}، سعید گودرزی^۲

چکیده

فرهنگ زیست‌محیطی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های زیست‌محیطی جوامع مدرن مطرح گردیده و طرح این مفهوم در بسیاری از رویکردهای زیست‌محیطی حاکی از اهمیت نقش آن در حفظ محیط زیست است. هدف پژوهش حاضر تحلیل جامعه‌شناختی تعیین‌کنندگان مؤثر بر فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان شهر خرم‌آباد می‌باشد. در این پژوهش، جهت جمع‌آوری اطلاعات از روش کمی، تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری تحقیق شامل زنان ۱۵-۶۴ سال ساکن در مناطق شهر خرم‌آباد است که برابر با ۱۳۴۲۵۶ نفر و از این تعداد ۳۸۴ نفر با استفاده از فرمول کوکران به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد. ضریب بتا استاندارد شده نشان‌دهنده تأثیرات خالص متغیرها بر فرهنگ زیست‌محیطی شهری است. مقدار تی و سطح معنی‌داری آن نیز نشان‌دهنده اهمیت نسبی حضور هر متغیر در مدل می‌باشد. بر این اساس می‌توان گفت متغیرهای که وارد مدل شده‌اند نقش آماری معنی‌داری در تبیین فرهنگ زیست‌محیطی شهری دارند و توانسته‌اند ۴۱ درصد از فرهنگ زیست‌محیطی شهری به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق را تبیین و پیش‌بینی کنند. با اتکا به داده‌های پژوهش می‌توان گفت فرهنگ زیست‌محیطی شهری که منبع کنش اجتماعی است، در ارتباط با تعیین‌کنندگان اجتماعی و فرهنگی سلامت اجتماعی، مصرف فرهنگی، اعتماد اجتماعی، سبک زندگی سلامت‌محور، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مصرف رسانه‌ای تعیین می‌یابد و از طرف دیگر، بیش‌تر مسائل زیست‌محیطی شهری به صورت مستقیم یا غیر مستقیم پیامد فرهنگ زیست‌محیطی شهری هستند و به صورت کنش یا رفتارهای زیست‌محیطی نمود پیدا می‌کنند. بر این اساس سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر درک ارتباط مهم و رهگشای فرهنگ زیست‌محیطی شهری و تعیین‌کنندگان اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن و از آن مهم‌تر هم‌افزایی این دو بسیار ضروری است. در واقع سیاست‌سازی‌های سازه محور اجتماعی و فرهنگی در راستای تقویت و توسعه فرهنگ زیست‌محیطی شهری می‌تواند بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی را درمان و در مسیر توسعه و بهبودی قرار دهد و منجر به حفاظت از محیط‌زیست و پایداری سرزمینی برای نسل امروز و نسل‌های آینده شود.

واژه‌های کلیدی

مدیریت بحران، شهر سالم، سلامت شهر، سمن‌ها، کلان‌شهر تهران.

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول: نورالدین اله‌دادی
ralahdadi@pnu.ac.ir

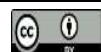
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۵
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۹

استناد به این مقاله:

اله‌دادی، نورالدین و گودرزی، سعید (۱۴۰۵). نقش جامعه‌شناختی زنان بر فرهنگ زیست‌محیطی شهری، مورد مطالعه: زنان شهر خرم‌آباد. فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۷(۲)، ۱۸۱-۲۰۰.

حق انتشار این مستند، متعلق به نویسندگان آن است. © ۱۴۰۵ ناشر این مقاله، دانشگاه پیام نور است.

این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.

This is an open access article under the CC BY (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

<https://grup.journals.pnu.ac.ir/>

مقدمه

در قرن حاضر، فرهنگ و کنش‌های زیست‌محیط انسان، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل مؤثر بر محیط زیست، مورد توجه بسیاری از جامعه‌شناسان قرار گرفته است. کنش‌ها و رفتارهای زیست‌محیطی ضمن اینکه بر بیش‌تر مسائل و تهدیدهای زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارند، خود نیز از عواملی تأثیر می‌پذیرند. پژوهشگران جامعه‌شناسی زیست‌محیطی، از جمله دانلپ و کاتون^۱ (۱۹۷۹)، باتل^۲ (۱۹۷۹)، شان و هولز^۳ (۱۹۹۰)، فیاو و جکوبسن^۴ (۱۹۹۴)، گرافتون و نولو^۵ (۲۰۰۳)، لاکان^۶ (۲۰۰۵) به بررسی عوامل تأثیر گذار بر کنش‌ها و فرهنگ زیست‌محیطی از جمله متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنس، طبقه اجتماعی، محل سکونت، وضعیت تاهل، تعداد فرزندان و سن فرزندان)، گرایش سیاسی، ایدئولوژی سیاسی، عملکرد زیست‌محیطی ملت‌ها، آگاهی زیست‌محیطی و عقیده دینی، پرداخته‌اند.

امروزه، تجربه مشکلات زیست‌محیطی تنها به کشورهای توسعه‌یافته محدود نمی‌شود، بلکه اکثر کشورهای جهان را نیز در بر می‌گیرد (کاستلز^۷، ۱۳۸۹). اگر چه در اصل ۵۰ قانون اساسی تصریح شده که «در جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این‌رو، فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است» (جهانگیری، ۱۳۸۱)، با وجود این، آلودگی هوای شهرهای صنعتی ایران، آتش گرفتن جنگل‌ها و سرازیر شدن شیرابه زباله‌ها و پساب فاضلاب‌های صنعتی به داخل رودخانه‌ها، ریختن زباله‌ها در معابر عمومی، پارک‌های جنگلی و پارک‌های سطح شهرها، مصرف بیش از حد برق، آب و گاز (در ساعات پرمصرف)، استفاده از خودروهای فرسوده، استفاده از مواد شوینده و وسایل بدون استانداردهای زیست‌محیطی و ... از جمله مشکلات و مسائل زیست‌محیطی در ایران هستند که از چشم هیچ انسان دغدغه‌مندی پنهان نیستند. محیط زیست بستری برای حیات بشری و تأمین‌کننده نیازهای انسانی است. مسئله حفاظت از محیط زیست و تفکر در مورد آن، قدمتی به درازای تاریخ بشریت دارد؛ زیرا محیط زیست، بستر زندگی انسان است و همه فرایندهای بقا و حیات

انسانی به آن وابسته است. درواقع عملکرد و همچنین کیفیت محیط زیست مؤلفه‌ای کلیدی برای تأمین حیات بشر بوده که کلیه ارکان زیست‌کره را متأثر می‌کند؛ سازه‌های زیست‌شناختی بشر بر بستر این فضا شکل گرفته است.

با سلطه انسان بر منابع کره زمین و بهره‌برداری بدون برنامه‌ریزی از آن، محیط زیست به سمت نابودی پیش رفته است. جامعه انسانی اغلب نگرشی خودمحور نسبت به مسئله زیست‌محیطی دارد. وضعیت زیست‌محیطی در سطح جهان به دلیل وجود گرمایش جهانی، فرسایش خاک، کاهش سطح آب‌های سطحی و زیرزمینی، ریزگردها و موارد متعدد فراوان در شرایط بسیار نامطلوبی است. این مسئله در میان جهان سوم به شکل بحرانی‌تری دیده می‌شود. زیرا در این کشورها به دلیل مشکلات متعددی مانند فقر اقتصادی، سطح پایین سواد و عدم آموزش کافی، محیط زیست جزء اولویتهای افراد نبوده و همواره دستخوش تحولات منفی فراوانی شده است.

ایران به‌عنوان یک کشور در حال توسعه و با رشد جمعیت قابل توجه از نظر پایداری زیست‌محیطی در شرایط مطلوبی نیست؛ به‌طوری‌که رعایت شاخص‌های پایداری زیست‌محیطی و توسعه پایدار در رتبه‌های پایین جدول جهانی قرار دارد و از میان ۱۴۶ کشور در رتبه ۱۳۲ قرار دارد. کاهش جنگل‌های ایران از بیست و یک هکتار به چهارده هکتار تنها در سه دهه و مقایسه آن با معیار جهانی که سرانه ۲ درصد هکتاری برای هر ایرانی به ازای ۸ درصد هکتاری جهانی، کاهش میزان سرانه آب به کم‌تر از ۱۳۰۰ مترمکعب و تنش آبی، خسارت بیش از هشت میلیارد دلاری در عرصه آلودگی هوا، همچنین بحران فرسایش خاک به میزان دو میلیارد تن (سه برابر آسیا) و تولید گاز گلخانه‌ای با رتبه سیزدهم برای ایران در عرصه جهانی همگی زنگ خطری است (احمدیان و حقیقیان، ۱۳۹۵).

محیط زیست یک پدیده فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است که از ابعاد گوناگون قابل بررسی است و باید به‌عنوان مهم‌ترین اولویت در جامعه مطرح شود؛ زیرا حفاظت از محیط زیست جزء لاینفک توسعه پایدار بوده و ارزش بنیادین آن باید برای نسل‌های آتی هم حفظ شود. مواردی مانند استفاده نامناسب از انرژی و یا انرژی نامناسب، بهره‌برداری و تخریب بی‌رویه منابع پایه، فقر و افزایش جمعیت، افزایش آلودگی‌ها و ... که عمده مشکلات زیست‌محیطی هستند، مصداق بارز ناپایداری محسوب می‌شود و حفاظت از محیط زیست امری ناگزیر است. لذا بررسی عواملی که بر فرهنگ افراد نسبت به مسئله محیط زیست و چالش‌های ناشی از آن تأثیرگذارند، امری ضروری است.

1. Danlop and Katon
2. Batel
3. Shan ve Teoolz
4. Fyalo ve Jakobsan
5. Gerafton ve Nolo
6. Lakan
7. Castells

از آنهاست و با سرمایه ثابت مردم و ثروت مادی در سطح منتخب و مطلوبی نگه داشته می‌شود (صالحی، ۲۰۰۸).

جریان مادی تولید و مصرف، پیرو سطوح جمعیتی موردنظر و استانداردهای زندگی می‌باید کم شود نه زیاد. او دلیل می‌آورد که محدودیت هم در مکان و هم در مطلوبیت رشد، محدودیت اقتصادی از عرضه‌ی کم‌پول را ایجاد می‌کند (صالحی، ۲۰۰۸). این بحث اقتصادی همراه با نشانه‌های از رشد تخریب اکولوژیکی افکار جدی درباره یک اخلاق جدید تولیدی را برانگیخته است.

به اعتقاد دانلپ و ون‌لیر^۲، برخلاف تسلط یک پارادایم اجتماعی ضد اکولوژیکی غالب در جامعه آمریکا در سال‌های افکاری ظهور کرده‌اند که پارادایم اجتماعی غالب جامعه آمریکایی را به چالش می‌کشند (صالحی، ۲۰۰۸). مباحث عمومی در مورد محدودیت اجتناب‌ناپذیر رشد، لزوم رسیدن به یک اقتصاد حالت پایا، اهمیت حفظ تعادل طبیعت و نیاز به رد این ایده انسان محورانه، که طبیعت تنها برای استفاده انسان‌ها وجود دارد؛ مثال‌هایی از این تغییرها هستند. در رابطه با این تغییرها آنها نتیجه می‌گیرند که چنین ایده‌هایی در کنار هم یک جهان‌بینی را تشکیل می‌دهند. شاید - بهترین استعاره سفینه زمین باشد- که به‌طور چشمگیری با جهان-بینی حاصل از پارادایم مسلط جامعه (DSP^۳) آمریکایی متفاوت است (صالحی، ۲۰۱۰).

دانلپ و ون‌لیر، برای تمایز این دیدگاه جدید که اختلاف‌های اساسی با پارادایم اجتماعی غالب دارد آن را پارادایم جدید زیست‌محیطی نامیدند و بر این اصرار داشتند که نگرانی درباره بحران در حال رشد زیست‌محیطی نه‌تنها برای جهان طبیعت پیامدهایی دارد بلکه برای جامعه انسانی هم نتایج مهمی به بار خواهد آورد. همانند ریتزر، کاتون و دانلپ از لغت پارادایم برای اشاره به تصویر بنیادین سوژه یک زمینه که قبل از دیدگاه‌های نظری خاص می‌آید، استفاده می‌کنند (Dunlap, 1978). این رویکرد عرصه جدیدی را در جامعه‌شناسی مطرح می‌کند که توجه به محیط زیست را به اندازه فرایندهای سیاسی و اقتصادی، برای درک شرایط اجتماعی ضروری می‌داند.

دانلپ و ون‌لیر (۱۹۷۸)، مقیاس دوازده گویه‌ای برای سنجش پارادایم جدید زیست‌محیطی ساختند. در ابتدا، این مقیاس به‌عنوان مقیاس تک‌بعدی مطرح شد اما اندازه‌گیری‌های بعدی نشان داد که این مقیاس دارای سه بعد است شامل: تعادل طبیعت، حذومرزه‌های رشد و انسان در برابر طبیعت. این سه بعد از پارادایم جدید زیست‌محیطی، فرضیاتی را در مورد واقعیات اجتماعی ارائه می‌دهد:

عوامل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و حتی شخصی (مانند روان و روحیه افراد) در نگرش آنها نسبت به محیط زیست اثرگذار است. برخی بر این باورند مشکلات زیست‌محیطی ریشه در باورها و ارزش‌های اجتماع دارند. به همین دلیل باید دانست افراد چگونه نسبت به محیط زیست فکر می‌کنند، چه شناختی نسبت به آن دارند و تا چه اندازه محیط زیست دغدغه آنها محسوب می‌شود. لذا جهت‌گیری متأثر از عوامل مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی و حتی فردی نسبت به طبیعت در نگرش و رفتار زیست‌محیطی افراد اثرگذار است. دیدگاه‌ها و پارادایم‌های متنوعی نسبت به مسئله زیست‌محیطی وجود دارد اما پارادایم نوین زیست‌محیطی برای سنجش باورها، نظام ذهنی و فرهنگ نسبت به محیط زیست طراحی شده و دغدغه‌های زیست‌محیطی را دارد. در ارتباط با استان لرستان می‌توان گفت، دارای جلوه‌ها و مناظر و اکوسیستم زیست‌محیطی کم‌نظیری هست. طبیعت متنوع با کوه-های مرتفع، رودخانه‌های خروشان و پوشش جنگلی این استان همه نشانگر اهمیت این منطقه از نظر زیست‌محیطی است. با وجود این، این استان نیز از خطرات و تهدیدهای زیست‌محیطی جهانی در امان نمانده است. با توجه به اهمیت زیست‌محیطی این منطقه، فرامی‌بوی بودن مسائل و مشکلات زیست‌محیطی و تمرکز جامعه-شناسان محیط زیستی به کنش‌ها و فرهنگ زیست‌محیطی افراد و از طرفی دیگر با توجه به نقش قابل ملاحظه سازه‌های اجتماعی و فرهنگی به مثابه تعیین‌کنندگان مؤثر بر فرهنگ زیست‌محیطی پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که چه رابطه‌ای بین تعیین‌کنندگان جامعه‌شناختی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان شهر خرم‌آباد وجود دارد؟

مبانی نظری

چارچوب نظری

از اواخر دهه ۱۹۶۰ متفکران رادیکال اقتصادی شروع به طرح راه-حل‌های نظری برای بحران زیست‌محیطی در حال رشد در آمریکا و جاهای دیگر کردند (صالحی، ۲۰۱۰). بسیاری از صاحب‌نظران این تفکر با بررسی دقیق سیستم‌های تولید صنعتی با دیدی انتقادی نتیجه گرفتند که رشد نامحدود اقتصادی که بیش‌تر مدل-ها، تصورشان را دارند از نظر اکولوژی ناممکن است. پیراژه^۱ با نسبت دادن محدودیت‌های مادی و انرژی به مصرف نهایی مفهوم حالت پایای اقتصاد را بنا نهاد. طبق نظر پیراژه دیدگاه حالت پایا براساس اصول اولیه فیزیکی، بیولوژیکی و اخلاقی بنا شده است و بی‌واسطه و بدون کمک شبیه‌سازی‌های کامپیوتری، قابل استنتاج

2. Dunlap & Van Liere
3. Dominant social paradigm

1. Pirajeh

حفاظت از محیط زیست نیازمند دیدگاه و نگرش ویژه‌ای به مسئله محیط زیست و چالش‌های آن است (فره‌مند و همکاران، ۱۳۹۳). از دیدگاه مفهومی، فرهنگ زیست‌محیطی حاوی مجموعه‌ای از کنش‌ها و نگرش‌های افراد جامعه نسبت به محیط زیست هست و حاوی مجموعه‌ای از احساسات، تمایلات، افکار و دیدگاه‌های افراد نسبت به مسئله محیط زیست است (حاجی‌زاده و همکاران؛ ۱۳۹۳). از آنجاکه هریک از جوامع انسانی به دلیل دارا بودن فعالیت‌های اجتماعی و همچنین خصوصیات فرهنگی و سطره سیاسی خاص حاکم بر آن‌ها، ارزش‌ها و نگرش‌های متنوعی نسبت به محیط زیست و طبیعت دارند (عابدی سروستانی، ۱۳۹۰). لذا باید دانست که محیط زیست و مبحث حفاظت از آن یک مقوله مهم است که نیازمند توجه کامل و نگرش به آن از زوایای مختلف آن جامعه است. عوامل زیادی در یک فضای جغرافیایی بر دیدگاه شهروندان نسبت به محیط زیست و توانایی حفاظت از آن اثرگذار هستند. آگاهی از مسائل زیست‌محیطی می‌تواند رفتارهای مسئولانه‌ای را در برابر محیط زیست به همراه آورد. میزان گرایش به حفظ محیط زیست در هر منطقه با دیگری متفاوت است. به‌گونه‌ای که هرچه میزان شکندگی محیط بالاتر باشد، میزان تأثیر مجموعه عوامل ذکرشده در حفظ آن محیط نیز پررنگ‌تر خواهد بود.

به نظر مارکس انسان از طریق کار جمعی و برای رفع نیازهایش محیط زیست و صورت‌های سازمان اجتماعی را دگرگون می‌کند و شیوه‌های پیشرفته تولید به توسعه اقتصادی و دگرگونی جهان مادی منجر می‌شود و سرمایه‌داری و فن‌آوری صنعتی موجب پویایی این روند می‌گردد. بنابراین در جوامع مدرن محدودیت‌های طبیعی مانعی برای توسعه و بهره‌برداری از طبیعت نیست؛ البته مارکس از ظرفیت‌هایی که سرمایه‌داری برای تخریب بازدهی زمین و استفاده نامناسب از طبیعت و منابع طبیعی دارد آگاه بود. توجه به تعامل میان جامعه و محیط زیست و اقتصاد و جمعیت در دریافت‌ها و نگرش‌های زیست‌محیطی مارکس^۲ و دورکیم^۳ روشن‌تر از وبر^۴ است.

دورکیم به تراکم جمعیت و منابع مادی و نیروی تحول جوامع بشری توجه می‌کرد که موجب توجه به جهان طبیعی به‌عنوان عامل علی مؤثر در تاریخ انسانی شده است. از اواسط نیمه سده نوزدهم تا اوایل سده بیستم شاهد جنبش فکری دوگانه‌ای در تاریخ بوم‌شناسی جوامع مدرن هستیم دورکیم ظهور مدرنیته و ظرفیت‌های اجتماعی اقتصادی منحصربه‌فرد آن را که در آن افراد و جوامع می‌توانستند

۱. مخلوقات بی‌شماری در طبیعت زندگی می‌کنند، انسان‌ها بخشی از طبیعت هستند و بر آن سیطره ندارند. طبیعت حیات اجتماعی را برای انسان‌ها شکل می‌دهد.

۲. انسان‌ها با کنش‌های خویش تعادل طبیعت را بر هم می‌زنند و با دخل و تصرف در محیط زیست باعث به وجود آمدن مشکلات و مسائل زیست‌محیطی زیادی خواهند شد.

۳. منابع جهان محدود است، بنابراین کنش‌ها و رفتارهای اقتصادی و اجتماعی افراد باید کنترل شود (دانلپ، ۱۹۷۸) بار^۱ (۲۰۰۳) معتقد است که نگرش جدید مطرح شده توسط دانلپ و ون‌لیر (۱۹۷۸) و دانلپ و همکاران (۲۰۰۰) نگرشی است که ارزش‌های زیست‌محور را در برابر ارزش‌های تکنومحور قرار می‌دهد. مطابق با جهان‌بینی زیست‌محور، کسانی که دارای ارزش‌های زیست‌محوری هستند (ارزش ذاتی محیط زیست) تمایل بیش‌تری به توجه نسبت به محیط زیست و انجام رفتار مناسب نسبت به محیط زیست دارند. همچنین مطابق با جهان‌بینی تکنومحور، تکنولوژی می‌تواند راه-حل‌هایی برای مشکلات زیست‌محیطی مهیا کند و از این‌رو کسانی که دارای این جهان‌بینی هستند کم‌تر مراقب محیط اطراف خود هستند (Barr, 2003).

دانلپ و ون‌لیر جهان‌بینی تکنومحور را ضد محیط زیستی می‌دانند و آن را به چالش کشیدند. سپس به ارائه رویکردی پرداختند که برای محیط زیست ارزش ذاتی قائل است و می‌تواند جهت دهنده رفتارهای زیست‌محیطی باشد. به اعتقاد بار (۲۰۰۳) نگرش‌های زیست‌محیطی شامل جهت‌گیری‌های اساسی افراد در مورد محیط زیست است. آنها معتقدند که یافته‌های پژوهشگران به‌صورت کلی و بدون هیچ استثناء حاکی از آن است که این جهت‌گیری منجر به رفتارهای مسئولانه نسبت به محیط زیست می‌شود (Barr, 2003). گرچه دانلپ و کاتون هیچ وقت نگفتند که فرضیه‌های قابل آزمون باید از مجموعه وسیعی از فرضیه‌های پیش‌زمینه استخراج شوند که شبیه به آنچه که پارادایم خودشان، نگرش‌های زیست‌محیطی را تشکیل داده‌اند، باشند. اتفاقاً مقیاس-های نگرش‌های زیست‌محیطی ابزار مناسبی برای ارزیابی نگرش‌های مردم به محیط زیست در کشوری مثل ایران فراهم می‌کنند. علاوه بر این، با توجه به شرایط کنونی جامعه ایران به نظر می‌رسد نگرش‌های زیست‌محیطی می‌تواند ما را در مطالعه روابط بین فرهنگ زیست‌محیطی و رفتار معنادار زیست‌محیطی مردم کمک کند. حالتی را که محیط زیست امروزه جهان در آن قرار دارد، فشار بیش‌ازحد و سقوط می‌توان دانست. مسئله‌ای که توسعه پایدار را به یک رویای دست‌نیافتنی تبدیل کرده است.

2. Marx
3. Durkheim
4. Weber

1. Bar

از دیدگاه نظریه اجتماعی مدرن، مسئله تخریب زیست محیطی بسیار حائز اهمیت تلقی شده است. از این رو در نظریه اجتماعی مدرن تخریب زیست محیطی تنها در پرتو فهم و درک چگونگی و علت تخریب محیط زیست می‌گردد؛ به عبارت دیگر برای دخالت سیاسی و جلوگیری از تخریب محیط زیست باید شرایطی را که در آن سیاست‌های زیست محیطی به طرز موفقیت آمیزی بسیج شده‌اند و نیز محدودیت‌ها و قیدوبندهای اعمال شده را فهم و شناسایی کرد. یکی از قیدهایی که هر سیاست زیست محیطی باید اعمال کند، ارائه گزینه‌های سیاسی و اقتصادی جذاب و معقول است. در زمینه بررسی شکل‌گیری سیاست‌های زیست محیطی باید تغییرات و تبدیل‌های محیط زیست به صورت تاریخی واقعی مدنظر قرار گیرد. این خود مبنای توجه به شکل‌گیری جنبش‌های زیست محیطی است. این تغییرات و تبدیل‌های زیست محیطی به تغییر ماهیت و بازتعریف علائق و منافع مادی و ایده‌آل‌های اخلاقی کمک می‌کنند. موانع ساختاری بر سر راه موفقیت سیاسی جنبش‌های زیست محیطی چندجانبه است. به همان صورتی که رفاه مادی امکان‌پذیر بودن اتخاذ سیاست‌های زیست محیطی را فراهم می‌آورد. به صورتی تناقض‌گونه نیز رفاه مادی بزرگ‌ترین هم‌آورد سیاست‌های زیست محیطی است. انواع تغییرات ایجادشده در مصرف و در تعریف رفاه مستلزم این بوده است که جوامع غربی را در مدار پایداری قرار دهد که دامنه آن گسترده و تغییرات و پیامدهای آن عمقی است. دگرگونی‌های اجتماعی ناشی از این وضع تکلیف سیاسی سنگینی را دامن زده است.

گیدنز برای تبیین خیزش‌گاه‌ها و پیامدهای تخریب محیط زیست و شناخت توسعه و پویایی جوامع مدرن تلاش‌های گسترده‌ای کرده‌اند. در مورد گیدنز می‌توان چنین گفت: اولاً تبیین‌های او ناظر به بررسی تعامل میان سرمایه‌داری و منفعت‌گرایی است ولو به صورت ناقص، این تبیین‌ها نقطه شروعی قوی برای تبیین خاستگاه‌های تخریب محیط زیست به شمار می‌آیند. دوم اینکه نظریه اجتماعی گیدنز توجه خاصی به بعد فضایی مکانی فرایندهای اجتماعی و روش‌های جغرافیایی کرده و توانسته است ماهیت جامعه‌شناختی شهرگرایی و جهانی‌شدن و نسبت آنها را با مسائل زیست محیطی بررسی نماید. سوم اینکه رویکرد تفهیمی- تفسیری گیدنز در نظریه اجتماعی و به دست دادن الگوهای علی متکثر برای بررسی فرایندهای، اجتماعی موجب شده که در اینجا به موضوع نقش قدرت سیاسی و ایستارهای فرهنگی در تخریب زیست محیطی نیز توجه شود و دلیل آخر اینکه تبیین گیدنز از خاستگاه‌های جنبش‌های اجتماعی زیست محیطی در نظریه اجتماعی ما را متوجه اهمیت بررسی ویژگی‌های دوگانه قدرت فرهنگی و

فضای رقابتی خودشان را پیدا کنند، در چارچوب تقسیم‌کار پیشرفته و قشربندی سیاسی تبیین کرد و اینکه جمعیت و محدودیت منابع انگیزه‌ای برای نوآوری‌های فن‌آوری و تفکیک اجتماعی شد و جامعه صنعتی مدرن را ایجاد کرد. درواقع نه محدودیت‌های طبیعی، بلکه این صورت‌های غیرطبیعی تقسیم‌کار بود که توازن جوامع مدرن را برهم زد (Barry, 2007).

آثار و بر رابطه محدودتری با جهان طبیعی و محیط زیست دارد. در تعدادی از آثار وی اندیشه‌هایی درباره خاستگاه‌ها و تبعات زیست محیطی ناشی از زندگی کوچ‌نشینی (مطالعاتی درباره دین یهود) دیده می‌شود. باوجود مطالعات تاریخی و بر در مورد تمدن‌های تاریخی و به‌رغم تمرکز این مطالعات بر تولید کشاورزی، مباحث اندک و معدودی به تأثیرات تاریخی و اجتماعی زیست محیطی‌های طبیعی متفاوت اختصاص پیدا کرده است. بنابراین درحالی که مارکس تنها به منافع و علائق اقتصادی و توجیهات ایدئولوژیکی مخالفت‌های سیاسی نظر داشت، ماکس وبر متوجه محوریت ناسیونالیسم فرهنگی و انتخاب ارزش‌ها در بسیج کردن سیاست مدرن بود. ماکس وبر همچون دورکیم استدلال می‌کرد که دگرگونی فرهنگی می‌تواند منجر به کنش سیاسی شود. هرچند منابع فرهنگی مدرنیته نمی‌تواند آن نوع چارچوب هنجاری مشترکی را که دورکیم طرح کرده بود تضمین کند. بنابراین در نزد وبر بهترین منبعی که فرهنگ مدرن می‌تواند در دسترس کنشگران قرار دهد، نوعی امید است به اینکه محاسبه عقلانی شرایط وضعیت‌های سیاسی به گرایش‌ها و انتخاب‌های اخلاقی و کاربرد شفاف‌تر آنها بی‌انجامد. درعین حالی که ملی‌گرایی فرهنگی ممکن است سازوکاری را برای بازتعریف روشنگرانه منافع و علائق طبقاتی عرضه کند (Blunden, 2003). اهمیت این مباحث در آن است که اول سیاست‌های زیست محیطی هم به وسیله علائق و هم ایدئال‌ها برانگیخته می‌شوند. علائق می‌تواند شامل بیم از خسارت‌های زیست محیطی و بیم از کاهش سودآوری یا اشتغال باشد. ایده‌آل‌ها و داعیه‌های اخلاقی نیز می‌تواند دربرگیرنده آینده‌ای درست برای نسل‌های کنونی و تمامی صورت‌های زندگی باشد. دوم پیوندهای متقابل میان علائق و ایده‌آل‌ها فرهنگ و ساختار اجتماعی در اسیر سیاست‌های زیست محیطی دارای اهمیت‌اند. درواقع علائق و منافع قادرند تا به صورتی ایدئولوژیک داعیه‌های اخلاقی را متأثر سازند و آنها را دگرگون کنند؛ حال آنکه رشد شناخت و مباحث اخلاقی می‌تواند منجر به بازتعریف روشنگرانه منافع و علائق شود. سوم تمام مباحث مربوط به سوسیالیسم در نظریه اجتماعی کلاسیک مسئله مشترکی دارند، این مسائل همه در قلب سیاست‌های زیست محیطی جای دارند.

علوم سیاسی معاصر در زمینه خاستگاه‌های ساختاری سیاست‌های زیست‌محیطی با آرای خود او تلفیق شده است (عسگری و همکاران، ۱۴۰۰). لذا بررسی تأثیر عوامل سیاسی و اجتماعی بر نگاه شهروندان به محیط زیست در هر منطقه جغرافیایی ضروری است. زیرا در صورت بررسی مسئله از دیدگاه عوامل سیاسی و اجتماعی علاوه بر ایجاد افق‌های جدید پیشرو، می‌توان مشکلات زیست‌محیطی را بازبینی کرده و برای رفع آن چاره‌ای اندیشید.

پیشینه پژوهش

همتی و همکاران (۱۴۰۳)، پژوهشی را درباره تعیین گره‌های فرهنگ زیست‌محیطی با بهره‌گیری از روش کیفی تحلیل مضمون و مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام دادند. بر اساس نتایج پژوهش، مؤلفه‌های فرهنگ محیط زیستی، ۷ مضمون پایه به‌دست آمد که این موارد در قالب مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده قابل تقسیم‌بندی بودند. مضامین پایه به دو دسته کلی ذهنی و عینی تقسیم شدند. درباره عوامل مؤثر بر فرهنگ محیط زیستی، به ۱۲ مضمون پایه اشاره شد که این موارد نیز در قالب مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده قابل تقسیم‌بندی بودند. این مضامین پایه به سه دسته کلی عوامل فرهنگی - اجتماعی، انگیزشی و اقتصادی تقسیم شدند. در نهایت، جهت بررسی اعتبار محتوایی الگو، از شاخص سی وی آر^۱ استفاده شد که نتایج (بیش از ۰/۴۲) حاکی از تأیید الگوی طراحی شده توسط صاحب‌نظران می‌باشد.

صابری‌فر (۱۴۰۳)، پژوهشی را درباره عوامل مؤثر بر شکل‌گیری شهروندی زیست‌محیطی شهر مشهد بر روی جمعیت ۳ میلیون و ۶۰۰ هزار نفری با حجم نمونه آماری ۳۸۵ نفر انجام داده است. نتایج نشان داد که شهروندی زیست‌محیطی در این شهر حداقل بر اساس معیار تفکیک زباله و تحویل به موقع آن، شکل نگرفته و این عامل با متغیرهایی چون نگرش منفی نسبت به زباله، اعتقاد به برتری انسان، ضعف آگاهی و شناخت، نظارت‌های جمعی اندک، مسئولیت‌گریزی، خودخواهی، منش فردی نامناسب، مسکن ویلایی، دسترسی نامناسب به امکانات و زیرساخت‌های شهری و حاشیه‌نشینی، رابطه معناداری دارد. تحلیل نهایی نشان داد که متغیرهای وارد شده به مدل، تقریباً نیمی از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند.

سیاسی می‌کند. آنچه موجب تمایز اولریش بک از سایر نظریه‌پردازان اجتماعی مدرن می‌شود. این است که وی به امکانات بالقوه فاجعه‌آمیز و دهشتناک تخریب محیط زیست جهانی به‌عنوان محور مسائل زیست‌محیطی، پرداخته است. در حقیقت اولریش بک تا آنجا پیش رفته است که می‌گوید مدرنیته‌ای که در نظریه اجتماعی کلاسیک توصیف شده به‌صورت بنیادی به یک نوع جامعه متفاوت یعنی «جامعه‌ای مخاطره‌آمیز بدل گردیده است. به نظر بک شکل‌گیری جامعه مخاطره‌آمیز، ناشی از ظهور سطح متفاوتی از خطرها و مخاطره‌پذیری‌های زیست‌محیطی پایدار و تاریخی فوق‌العاده عظیم است و لذا الگوهای توافقی جامعه مدرن قادر نیست خاستگاه‌ها و پیامدهای شکل‌گیری جامعه مخاطره‌آمیز را به کنترل خود درآورد. داعیه‌های بک در زمینه تبدیل مدرنیته کلاسیک به جامعه مخاطره‌آمیز، همسویی تنگاتنگی با الگوی نظری گیدنز مدرنیته متأخر دارد که در آن جنبش‌های اجتماعی زیست‌محیطی به طرز جدیدی نسبت به خطرها و مخاطره‌پذیری زیست‌محیطی واکنش نشان می‌دهند یک همچنین راه‌هایی که از طریق آنها روابط قدرت فرهنگی و سیاسی معاصر و موجود در خدمت پوشاندن و پنهان کردن خاستگاه‌های تخریب زیست‌محیطی قرار می‌گیرد و از تخریب‌کنندگان محیط زیست حمایت می‌شود را بررسی کرده است. (احمدی و دهقانی، ۱۳۹۴).

آرای یورگن هابرماس نظریه‌پرداز اجتماعی مدرن به چند دلیل حائز اهمیت است: اول کارهای اخیر هابرماس به‌نوعی بازاریابی مستمر و خستگی‌ناپذیر نظریه اجتماعی کلاسیک است و لذا منجر به تولید جامع‌ترین تفسیرهای جدید از سازمان نهادی مدرنیته و توسعه فرهنگی مدرنیته شده است. دوم، هابرماس از این چارچوب مفهومی برای واری و کاوش در شکل‌گیری و پیدایش «جنبش‌های اجتماعی جدید» استفاده کرده و اهمیت سیاسی بالقوه و امکانات این جنبش‌ها را محک زده است. سوم کارهای هابرماس مسیرهایی را که دگرگونی ساختارهای اجتماعی به ایجاد سازمان جدیدی از منافع و علائق اقتصادی و سیاسی منجر می‌شود نشان می‌دهد و در فهم این نکته کمک می‌کند که چگونه این منافع و علائق موجب برانگیخته شدن و بسیج سیاست‌های زیست‌محیطی معاصر می‌شوند. چهارم هابرماس ما را قادر می‌سازد رویه‌هایی را که دگرگونی فرهنگی و دانش و آگاهی اخلاقی زیست‌محیطی مدرن از آن طریق به علائق و منافع بازتعریف شده و شکل‌گیری جنبش‌های سیاسی زیست‌محیطی منجر می‌شوند بشناسیم. پنجم در کارهای هابرماس برخی از برجسته‌ترین نگرش‌های عمیق دانشمندان

که جنسیت و عدم توجه به آن در فضاهای شهری و همچنین در فرآیندهای بازآفرینی شهری، نیاز و خواسته‌ای نادیده گرفته شده است که به نوعی در مداخلات نقش‌های جنسیتی و جنسیت، به‌طور قابل توجهی بر ماهیت و تمرکز بازآفرینی جامعه تأثیرگذار است. گرچه مسئله جنسیت در بازآفرینی بیش‌تر نادیده گرفته می‌شود، اما در نگاهی متفاوت جنسیت در قلب بازآفرینی شهری قرار دارد و در طیف وسیعی از خدمات- مسکن، حمل و نقل، آموزش، بهداشت و جرم و جنایت خود را نشان می‌دهد. نکته مهم توجه به نقش زنان در این فرآیند است که در قالب سه رویکرد توسعه مبنا یعنی برابری، فقرزدایی و کارآمدی و توانمندسازی خود را نشان می‌دهد.

صالحی، صادق و همکاران (۱۳۹۸)، پژوهشی را درباره رسانه، فرهنگ و رفتارهای محیط زیستی با روش پیمایش در بین شهروندان سنج انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که میزان مصرف رسانه‌ای بر نگرش، ارزش و رفتار محیط زیستی تأثیر دارد. با این اوصاف، مصرف رسانه‌ای بر دغدغه‌ها و آگاهی محیط زیستی تأثیری ندارد. به نظر می‌رسد صدا و سیما با کمبود کارشناسان و متخصصانی روبرو است که بتوانند مشکلات محیط زیستی را به گونه‌ای دیگر عرضه کنند. به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد برنامه‌ها نوعاً، به‌صورت مستقیم و خام به مسائل محیط زیستی می‌پردازند و کمتر به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی آن می‌پردازند. این مشکل در جامعه‌شناسی محیط زیست تحت عنوان حادثه_ محوری شناسایی شده است.

سوفسکا^۲ (۲۰۱۷)، پژوهشی درباره زیست‌پذیری در یک شهر، از طریق راه‌حل‌های هوشمند و برنامه‌ریزی شهری به منظور توسعه آینده زیست‌پذیر پایدار اسکوپیه انجام داد. نتایج پژوهش نشان داد که جذابیت و زیست‌پذیری شهری نتیجه عوامل متعددی همچون موقعیت جغرافیایی، آب و هوا و قابل دسترس بودن خدمات است. الکساندر^۳ (۲۰۱۵)، پژوهشی درباره زیست‌پذیری، چالش‌ها و موقعیت‌های واحد همسایگی انجام داد. نتایج این پژوهش نشان داد که پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی بیش از پیش در واحد همسایگی و محلات پایدار بایستی مورد توجه قرار گیرد.

گرافتون و نولز (۲۰۰۳)، در مطالعه‌ای با عنوان سرمایه اجتماعی و عملکرد زیست‌محیطی ملی به بررسی روابط بین اقدامات ملی، سرمایه اجتماعی (مدنی و عمومی)، واگرایی‌های اجتماعی و ظرفیت‌های اجتماعی بر شاخص‌های مختلف عملکرد ملی زیست‌محیطی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که طیف گسترده‌ای از عوامل تعیین‌کننده اجتماعی (سرمایه اجتماعی، واگرایی‌های اجتماعی و ظرفیت‌های اجتماعی) تأثیر قابل توجهی بر کیفیت محیط زیست دارند. همچنین نتایج نشان داد بین سرمایه‌های عمومی اجتماعی

محمّدی سرین‌دیزج و همکاران (۱۴۰۳)، پژوهشی را درباره بافت فرسوده شهری بر اساس طرح بازآفرینی شهر تبریز با استفاده از مدل سوات^۱ انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که امتیاز عوامل داخلی (قوت و ضعف) ۲/۲۹ و امتیاز عوامل خارجی (فرصت و تهدید) ۲/۵۲ به‌دست آمد که نشانگر غلبه نقاط ضعف بر نقاط قوت در عوامل داخلی و غلبه فرصت‌ها بر تهدیدها بر عوامل خارجی است. نوآوری پژوهش در طراحی سناریوهای بازآفرینی محله می‌باشد که در نهایت سناریوی سوم در قالب راهبردی عملی با رعایت ضوابط طراحی در بافت سنتی با یک طرح تلفیقی سنتی و مدرن مورد تصویب جهت اجرا قرار گرفت.

مرادی و همکاران (۱۴۰۲)، پژوهشی با عنوان برازش مدل تلفیقی مکان‌سازی مناطق پیراشهری با تأکید بر تعادل زیست‌محیطی انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که برقراری تعادل زیست‌محیطی در مکان‌سازی مناطق پیراشهری، تحت تأثیر ۷ معیار و ۲۲ زیرمعیار قرار دارد که از میان آنها کیفیت محیطی بیش‌ترین تأثیر (ضریب مسیر = ۰/۵۲۲۷) و ساختار معنایی (ضریب مسیر = ۰/۳۵۳) کم‌ترین تأثیر را داشته‌اند. همچنین مقدار میانگین شاخص اشتراکی ۱/۱۴۷ و مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۹۱۸۴ به‌دست آمد. برازش کلی مدل نیز ۰/۵۲۳۵ محاسبه گردید. در بررسی نهایی مشخص شد که تمامی مسیرها دارای ضرایب معنی‌داری هستند و در نتیجه مدل مفهومی پژوهش تأیید گردید.

موسوی و همکاران (۱۴۰۲)، پژوهشی با عنوان «ارزیابی اکولوژیک کنار آب شهری شهر هندیجان» انجام دادند. نتایج تحقیق نشان داد که از میان سه معیار زیست‌محیطی، خدمات حمل‌ونقل و محیط کالبدی، مؤلفه زیست‌محیطی با ۴۰ درصد، وضعیت مطلوب‌تری نسبت به دو عامل دیگر داشته و مؤلفه خدمات حمل‌ونقل، با ۱۳ درصد کم‌ترین امتیاز ارزیابی اکولوژیکی را به خود اختصاص داده است با این وجود کسب امتیازاتی پایین‌تر از پنجاه درصد نشان از ضعف جامع اکولوژیکی این کنار آب دارد.

ساسان‌پور و همکاران (۱۴۰۲)، پژوهشی با عنوان «تأثیر بنیان‌های بوم‌شناختی بر زیست‌پذیری مناطق شهری» انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که از بین این نواحی، ناحیه ۴ با ارزش ۰/۹۵۷ بالاترین رتبه و ناحیه ۸ با ارزش ۰/۳۴۳ پایین‌ترین رتبه را از نظر تأثیر بنیان‌های بوم‌شناختی بر زیست‌پذیری کسب نموده است. می‌توان نتیجه گرفت هر چه بنیان‌های بوم‌شناختی در مناطق شهری بیش‌تر و دارای کیفیت بالاتری باشد، نقش آنها در زیست‌پذیری مناطق شهری بیش‌تر خواهد بود.

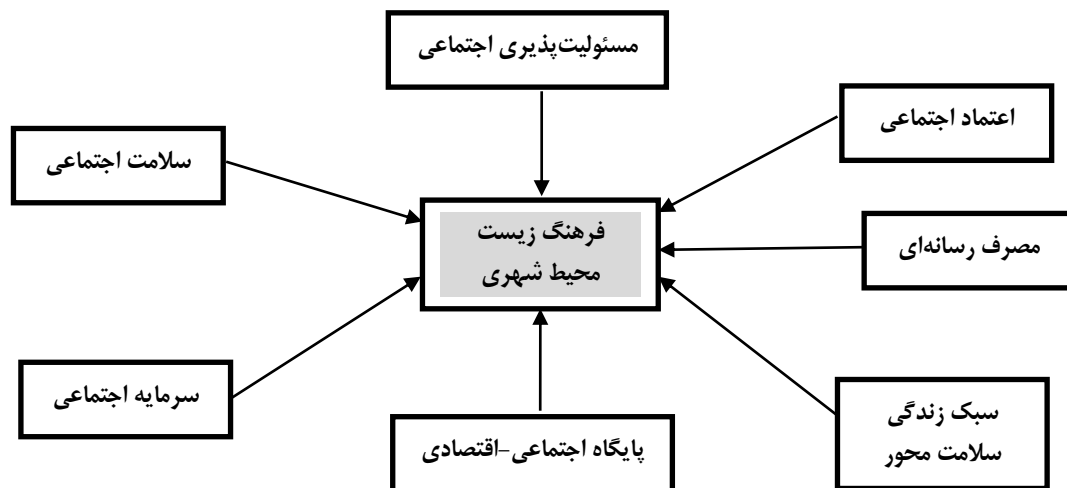
ایراندوست و همکاران (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای با عنوان «بازآفرینی شهری و جستار تفاوت جنسیتی»، به این نتیجه رسیدند

مسئولانه در ذهن انسان می‌شود در نتیجه این نگرش است که ما شاهد رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه‌ای نسبت به محیط زیست خواهیم بود. آموزش زیست‌محیطی حائز اهمیت است زیرا در مبارزه برای نجات سیاره زمین می‌تواند موثر باشد.

بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد، پژوهش حول محور فرهنگ زیست‌محیطی زنان در جامعه شهری کم‌تر کانون توجه قرار گرفته است و از سویی دیگر برهم کنش سازه‌های اجتماعی و فرهنگی موثر بر فرهنگ زیست‌محیط شهری نیاز به پردازش و پژوهش بیش‌تری دارد، لذا این پژوهش به دنبال این است که فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان که منبع کنش اجتماعی است را در ارتباط با تعیین‌کنندگان اجتماعی و فرهنگی سلامت اجتماعی، مصرف فرهنگی، اعتماد اجتماعی، سبک زندگی سلامت‌محور، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مصرف رسانه‌ای مورد بررسی و واکاوی علمی قرار دهد.

(دموکراسی و فساد) و تأثیرات سیاست‌های زیست‌محیطی ملی و عوامل اساسی اقتصادی و جمعیت‌شناسی تعیین‌کننده عملکرد ملی محیط زیست رابطه وجود دارد.

کایرز و همکاران (۱۹۹۹)، در مطالعه‌ای با عنوان «نگرش و رفتار بوم‌شناسی زیست‌محیطی» به بررسی نگرش‌ها و رفتار بوم‌شناسی زیست‌محیطی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد افرادی که دانش بیش‌تری در مسائل زیست‌محیطی دارند، نسبت به محیط و مسائل آن حساس‌تر می‌گردند، لذا به احتمال بیش‌تر این افراد دارای نگرش مثبت نسبت به محیط زیست نیز می‌باشند و به رفتارهای مسئولانه نسبت به محیط زیست می‌پردازند. همچنین آنها به این نتیجه رسیدند که بهترین پایگاه‌های دفاع از محیط زیست باید در فکر انسان ساخته شود و آموزش انسان در مورد مسائل و مشکلات زیست‌محیطی بخش بنیادین این پایگاه‌های ذهنی است که آموزش زیست‌محیطی باعث افزایش آگاهی و دانش زیست‌محیطی می‌شود و دانش زیست‌محیطی منجر به شکل‌گیری نگرش زیست‌محیطی

شکل ۱. مدل نظری پژوهش

روش کمی است، داده‌های پژوهش با استفاده از تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه، جمع‌آوری و با به‌کارگیری آمارهای توصیفی و استنباطی مورد پردازش قرار گرفتند.

جامعه مورد مطالعه این پژوهش زنان ۶۴-۱۵ سال شهر خرم‌آباد بود. با توجه به گستردگی میزان جامعه آماری و عدم امکان دسترسی به همه اعضای جامعه، بایستی تعدادی از افراد که معرف جامعه کل باشند، به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در این پژوهش با توجه به اینکه جامعه آماری جامعه‌ای بزرگ محسوب می‌شود، به نحوی که حجم آن بر حجم نمونه تأثیری نخواهد گذاشت، با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. نوع نمونه‌گیری در پژوهش حاضر خوشه‌ای و تصادفی می‌باشد. به‌این

روش انجام پژوهش

این پژوهش از لحاظ روش‌شناسی مبتنی بر استراتژی قیاسی، روش کمی، تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه است. طرح‌های قیاسی به طرح‌هایی گفته می‌شود که با اتخاذ رویکرد قیاسی - فرضیه‌ای و تعیین چارچوب نظری از پیش تعیین شده، صورت می‌پذیرند. در این پژوهش هدف این است که سازه‌های اجتماعی و فرهنگی تعیین‌کننده و اثرگذار بر فرهنگ زیست‌محیطی را از طریق مصاحبه با پرسشنامه ساخت‌یافته مورد سنجش قرار گیرد. این پژوهش به دنبال بررسی و آزمون فرضیه ارتباط بین تعیین‌کنندگان اجتماعی و فرهنگی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان است. با توجه به اینکه منطق روش‌شناسی تحقیق حاضر مبتنی بر استراتژی قیاسی و

برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده ابتدا در سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری به توصیف و تلخیص ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد نمونه پرداخته و سپس با عنایت به روش تحقیق، برای بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته و مؤلفه‌های آن‌ها، از آمار استنباطی ضریب همبستگی و رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

صورت که شهر خرم‌آباد بر اساس مناطق مختلف خوشه‌بندی و سپس از هر خوشه نمونه‌نهایی به صورت تصادفی انتخاب شده است. در این تحقیق برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از روش اعتبار صوری استفاده شد. همچنین از روایی محتوا و سازه نیز استفاده گردید. برای سنجش پایایی پژوهش حاضر، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد.

همان‌طور که در جدول T۱ مشاهده می‌شود، ضریب آلفای کرونباخ همه متغیرها بالای ۰/۷ و مقدار پایایی قابل قبول است.

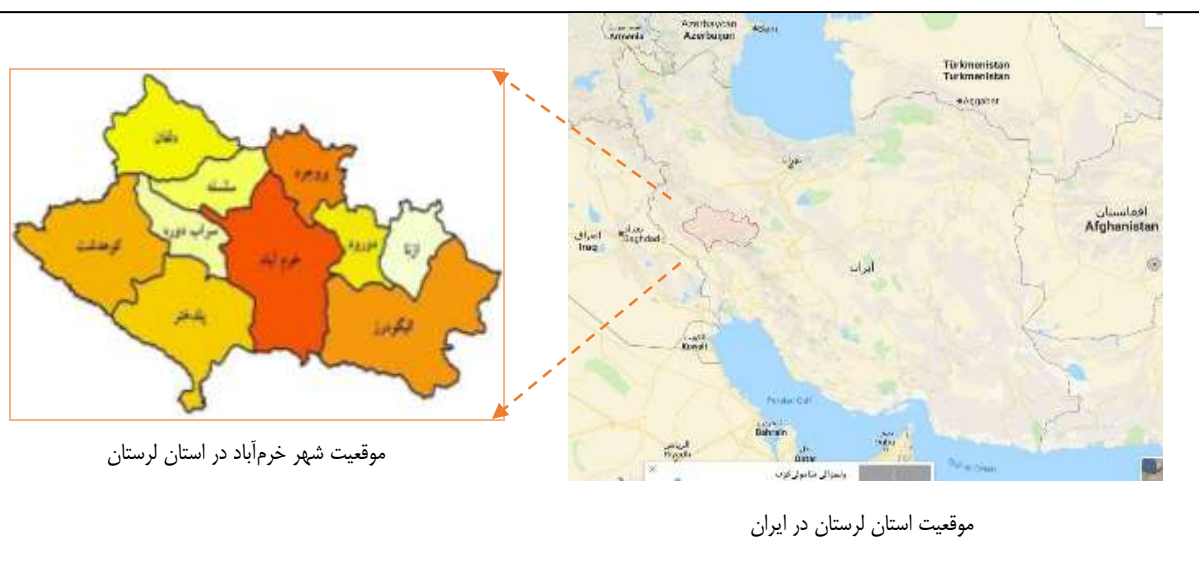
جدول ۱. ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

مقدار آزمون آلفا	مفهوم
۰/۸۸۳	فرهنگ زیست محیطی شهری
۰/۸۱۱	سلامت اجتماعی
۰/۷۸۵	سبک زندگی سلامت‌محور
۰/۸۲۱	اعتماد اجتماعی
۰/۷۶۶	مصرف رسانه‌ای
۰/۸۲۳	مصرف فرهنگی
۰/۷۸۶	مسئولیت‌پذیری اجتماعی

است. براساس نتایج سرشماری عمومی و نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت شهرستان خرم‌آباد ۵۰۶۴۷۱ نفر بوده است که ۲۸/۷ درصد جمعیت استان لرستان با نرخ رشد ۳/۹ درصد را شامل می‌شود. از این تعداد ۲۵۵۷۸۱ نفر مرد و ۲۵۰۶۹۰ نفر زن بوده‌اند. همچنین از جمعیت این سال تعداد ۳۸۰۸۲۹ ساکن شهرها و تعداد ۱۲۴۴۱۷ نفر ساکن روستاها بودند (سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۵).

محدوده مورد مطالعه

شهرستان خرم‌آباد با مساحت ۴۹۸۶ کیلومترمربع و با جمعیت ۵۰۶۴۷۱ نفر در سال ۱۳۹۵، یکی از شهرستان‌های استان لرستان در غرب ایران بوده و مرکز آن شهر خرم‌آباد است. این شهرستان در محدوده ۳۲ درجه و ۸۸ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۸۸ دقیقه عرض جغرافیایی شمالی و ۴۸ درجه و ۰۳ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۹۹ دقیقه طول جغرافیای شرقی واقع شده

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی شهر خرم‌آباد در استان لرستان و کشور ایران مأخذ: سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۷

تقسیم شده است. بیش‌ترین افراد (۱۳/۵ درصد) در گروه سنی ۲۴-۳۰ ساله واقع شده‌اند و کم‌ترین افراد (۶ درصد) در گروه سنی ۶۰ به بالا قرار دارند. همچنین میانگین سنی پاسخگویان

یافته‌ها

در این تحقیق برای سازمان‌دهی و خلاصه کردن داده‌ها و ارائه آماره‌های توصیفی، سن پاسخگویان به ۱۰ گروه با بازه ۵ سال

یکی از فرضیه‌های تحقیق این بود که بین سلامت اجتماعی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان شهر خرم‌آباد رابطه معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های جدول ۲، نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، کم‌تر از ۰/۰۵ است. لذا بین سلامت اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی همبستگی وجود دارد. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش سلامت اجتماعی، فرهنگ زیست‌محیطی شهری افزایش می‌یابد. بنابراین، فرضیه اول این تحقیق تأیید می‌شود.

در فرضیه دوم، به بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان پرداخته شد.

۲۹/۴۳ سال است. برای سنجش تحصیلات از پاسخگو خواسته شده بود که تعداد سال‌های تحصیل خود را عنوان کند. بدین شکل تحصیلات یک متغیر فاصله‌ای بود. اما، برای سازمان‌دهی، خلاصه کردن و همسازی، متغیر تحصیلات به یک متغیر اسمی تبدیل شده است که در ۶ گروه، بی‌سواد، زیر دیپلم، دیپلم، فوق‌دیپلم، لیسانس و بالاتر از لیسانس طبقه‌بندی شده است. توزیع فراوانی تحصیلات پاسخگویان بدین صورت است که بی‌سواد ۰/۳ درصد، زیر دیپلم ۱۲ درصد، دیپلم ۲۳/۵ درصد، فوق‌دیپلم ۱۴ درصد، لیسانس ۳۷/۵ درصد و فوق‌لیسانس و بالاتر ۱۰ درصد می‌باشد. از این میان، بیش‌تر افراد مورد مطالعه دارای تحصیلات لیسانس می‌باشند و کم‌ترین آنها بی‌سواد می‌باشند.

جدول ۲. ضریب همبستگی پیرسون سلامت اجتماعی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
سلامت اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۵۶۱ **	۰/۰۰۰	تأیید

همبستگی مثبت در حد متوسط است. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش اعتماد اجتماعی، فرهنگ زیست‌محیطی شهری افزایش می‌یابد. بنابراین، فرضیه دوم این تحقیق تأیید می‌شود.

یافته‌های جدول ۳، نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، کم‌تر از ۰/۰۵ است، لذا بین اعتماد اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی همبستگی وجود دارد و با توجه به عدد ضریب همبستگی می‌توان بیان نمود که

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون اعتماد اجتماعی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
اعتماد اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۳۴۶ **	۰/۰۰۱	تأیید

توجه به عدد ضریب همبستگی می‌توان بیان نمود همبستگی مثبت در حد نسبتاً بالا است. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش سبک زندگی سلامت‌محور، فرهنگ زیست‌محیطی شهری افزایش می‌یابد. بنابراین فرضیه سوم این تحقیق تأیید می‌شود.

در فرضیه سوم، به بررسی رابطه بین سبک زندگی سلامت‌محور با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان پرداخته شد. یافته‌های جدول ۴، نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، کم‌تر از ۰/۰۵ است. لذا بین سبک زندگی سلامت‌محور و فرهنگ زیست‌محیطی همبستگی وجود دارد و با

جدول ۴. ضریب همبستگی پیرسون سبک زندگی سلامت‌محور و فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
سبک زندگی سلامت‌محور و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۶۳۴ **	۰/۰۰۰	تأیید

می‌توان بیان نمود همبستگی مثبت در حد بالا است. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی، فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان افزایش می‌یابد. بنابراین، فرضیه چهارم این تحقیق تأیید می‌شود.

فرضیه چهارم این بود که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان رابطه معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های جدول ۵، نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، کم‌تر از ۰/۰۵ است لذا بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و فرهنگ‌پذیری زیست‌محیطی شهری همبستگی وجود دارد و با توجه به عدد ضریب همبستگی

جدول ۵. ضریب همبستگی پیرسون مسئولیت‌پذیری اجتماعی زیست‌محیطی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
مسئولیت‌پذیری اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۶۸۵ **	۰/۰۰۰	تأیید

ضریب همبستگی می‌توان بیان نمود همبستگی مثبت در حد متوسط است. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش مصرف فرهنگی، فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان افزایش می‌یابد. بنابراین، فرضیه پنجم این تحقیق تأیید می‌شود.

در فرضیه پنجم، رابطه بین مصرف رسانه‌ای با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان بررسی شد. یافته‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، کمتر از ۰/۰۵ است لذا بین مصرف فرهنگی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری همبستگی وجود دارد و با توجه به عدد

جدول ۶. ضریب همبستگی پیرسون مصرف رسانه‌ای با فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
مصرف رسانه‌ای و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۵۹۱ **	۰/۰۰۰	تأیید

می‌باشد. یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، بیش‌تر از ۰/۰۵ است لذا بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و فرهنگ زیست‌محیطی همبستگی وجود ندارد. بنابراین، فرضیه ششم این تحقیق تأیید نمی‌شود.

در فرضیه ششم، به بررسی رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان پرداخته شد. جدول ۷، نشان دهنده‌ی میزان همبستگی پایگاه اجتماعی و اقتصادی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری افراد مورد مطالعه

جدول ۷. ضریب همبستگی پیرسون پایگاه اجتماعی-اقتصادی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
پایگاه اجتماعی-اقتصادی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۲۸	۰/۱۲۶	رد

ضریب همبستگی می‌توان بیان نمود همبستگی مثبت در حد متوسط است. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش مصرف رسانه‌ای، فرهنگ زیست‌محیطی شهری افزایش می‌یابد. بنابراین، فرضیه هفتم این تحقیق تأیید می‌شود.

در فرضیه هفتم، رابطه بین مصرف رسانه‌ای با فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان بررسی شد. یافته‌های جدول ۸ نشان می‌دهد که چون مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده، کمتر از ۰/۰۵ است لذا بین مصرف رسانه‌ای و فرهنگ زیست‌محیطی شهری همبستگی وجود دارد و با توجه به عدد

جدول ۸. ضریب همبستگی پیرسون سرمایه اجتماعی با فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری	نتیجه
سرمایه اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی شهری	۰/۵۷۸	۰/۰۰۰	تأیید

معنی‌داری متغیر ۹۵ درصد گردد. سپس عملیات متوقف می‌شود (منصوهرفر، ۱۳۸۵).

همان‌طور که در جدول ۹. ملاحظه می‌شود، سلامت اجتماعی اولین متغیری بوده که وارد مدل شده است و بیش‌ترین رابطه را با فرهنگ زیست‌محیطی شهری دارد. همچنین، متغیر مصرف فرهنگی به نسبت دیگر متغیرها پیش بینی کننده قوی‌تری است. ضریب بتا استاندارد شده نشان دهنده تأثیرات خالص متغیرها بر فرهنگ زیست‌محیطی شهری است. مقدار تی و سطح معنی‌داری آن نشان دهنده اهمیت

با کمک رگرسیون چند متغیره می‌توان رابطه خطی موجود بین مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل با یک متغیر وابسته را مطالعه کرد. شایان ذکر است که از روش گام به گام برای ورود داده‌ها استفاده شده است. در این روش متغیرها یک به یک وارد مدل می‌شوند. بدین صورت که ابتدا متغیری که بیش‌ترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد، دومین متغیر، متغیری است که پس از تفکیک متغیر مقدم بر آن موجب افزایش در مقدار ضریب تعیین می‌شود. به این شکل، متغیرهای بعدی تا در نهایت سطح خطا به ۵ درصد برسد یعنی

نسبی حضور هر متغیر در مدل می‌باشد. بر این اساس، تغییرات فرهنگ زیست‌محیطی شهری دارند. متغیرهای که وارد مدل شده‌اند تأثیر آماری معنی‌داری در تبیین

جدول ۹. ضرایب تأثیر مدل نهایی رگرسیون متغیرهای مستقل تبیین‌کننده فرهنگ زیست‌محیطی شهری

متغیرها	ضریب بتا (B)	مقدار آزمون T	سطح معنی‌داری	ضریب تولرانس
مقدار ثابت	-	۸/۶۵۸	۰/۰۰۰	-
سلامت اجتماعی	۰/۴۰۲	۵/۷۵۳	۰/۰۰۰	۰/۷۵۱
مصرف فرهنگی	۰/۳۷۴	۴/۷۸۱	۰/۰۰۰	۰/۸۰۳
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۳۳۴	۵/۲۷۵	۰/۰۰۰	۰/۹۵۰
سبک زندگی سلامت‌محور	۰/۲۹۲	۶/۶۸۴	۰/۰۰۰	۰/۸۷۳
مصرف رسانه‌ای	۰/۲۲۷	۴/۲۴۷	۰/۰۰۰	۰/۸۲۶
اعتماد اجتماعی	۰/۱۶۴	۵/۴۷۸	۰/۰۰۰	۰/۷۵۶

ثابت (عرض از مبدا) نشان می‌دهد که اگر تأثیر متغیرهای مستقل را کنترل شود، مقدار پایه فرهنگ زیست‌محیطی شهری برابر با ۳/۲۸۶ است. لازم به ذکر است که مدل رگرسیون گام به گام فوق دارای ۶ مدل (گام) بود. نتایج جدول فوق مربوط به مدل (گام) آخر مدل رگرسیونی گام به گام است. جدول زیر، نشان دهنده ضرایب تأثیر مدل نهایی رگرسیون متغیرهای مستقل تبیین‌کننده فرهنگ زیست‌محیطی شهری است.

همان‌طور که در جدول ۱۰، ملاحظه می‌شود، ضریب همبستگی مدل رگرسیونی گام به گام متغیرهای مورد بررسی برای تبیین فرهنگ زیست‌محیطی برابر با ۰/۴۶۱ است. نسبتی از واریانس متغیر فرهنگ زیست‌محیطی شهری که توسط متغیرهای تحقیق تبیین شده ۰/۴۱ درصد است. نسبت اف دلالت بر آن دارد که مدل رگرسیونی تحقیق مدل مناسبی برای تبیین متغیر وابسته است. به عبارت دیگر، متغیرهای تحقیق قادرند که تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. مقدار

جدول ۱۰. مدل رگرسیونی گام به گام متغیرهای مستقل برای تبیین فرهنگ زیست‌محیطی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	مقدار آزمون F	سطح معنی‌داری آزمون F	مقدار ثابت
گام به گام	۰/۶۷۹	۰/۴۱۳	۱۷/۳۲۹	۰/۰۰۰	۳/۲۸۶

برای بقا و تسلط بر طبیعت است. امروزه توجه به مسئله محیط‌زیست و تمرکز بر فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان، کانون توجه پارادایم‌های اجتماعی و فرهنگی زیست‌محیطی است. فرهنگ زیست‌محیطی و رفتارهای زیست‌محیطی هم بر مسائل و تهدیدهای زیست‌محیط تأثیر می‌گذارند و هم خود از عوامل متعددی تأثیر می‌پذیرند. هدف پژوهش حاضر تحلیل جامعه‌شناختی تعیین‌کنندگان مؤثر بر فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان شهر خرم‌آباد می‌باشد. در این پژوهش، برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کمی، تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل زنان ۱۵-۶۴ سال ساکن در مناطق شهر خرم‌آباد است که از این تعداد ۳۸۴ نفر با استفاده از فرمول کوکران به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری پژوهش، از نوع خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود و پرازش و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه به دلیل اهمیت روزافزون محیط زیست و فرهنگ زیست‌محیطی، پژوهش‌های محیط زیستی اهمیت ویژه‌ای یافته‌اند. در واقع فرهنگ زیست‌محیطی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های زیست‌محیطی جوامع مدرن مطرح گردیده و طرح این مفهوم در بسیاری از رویکردهای زیست‌محیطی حاکی از اهمیت نقش آن در حفظ محیط زیست است. تأثیرات نامطلوب انسان بر محیط زیست سبب تخریب آن و جلب توجه به مسئله محیط زیست شد. در دهه‌های اخیر، ابعاد اجتماعی و فرهنگی تهدیدات زیست‌محیطی توجه اکثر محققان حوزه علوم انسانی و زیست‌محیطی را برانگیخته است. پژوهشگران حوزه محیط زیست معتقدند یکی از چالش‌های مهم اکثر کشورهای جهان، مواجه شدن با تهدیدهای زیست‌محیطی است که نتیجه دستاوردهای فنی و علمی انسان

اهمیت نسبی حضور هر متغیر در مدل می‌باشد. براین اساس، متغیرهای که وارد مدل شده‌اند، تأثیر آماری معنی‌داری در تبیین تغییرات فرهنگ زیست محیطی شهری دارند. همان‌طور که در جدول رگرسیون چندمتغیره ملاحظه می‌شود، ضریب همبستگی مدل رگرسیونی گام به گام متغیرهای مورد بررسی برای تبیین فرهنگ زیست محیطی شهری برابر با ۰/۴۱۳ است. در واقع نسبتی از واریانس متغیر فرهنگ زیست محیطی شهری که توسط متغیرهای تحقیق تبیین شده ۰/۴۱ درصد است. نسبت F دلالت بر آن دارد که مدل رگرسیونی تحقیق مدل مناسبی برای تبیین متغیر وابسته است. به عبارت دیگر، متغیرهای تحقیق قادرند که تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. مقدار ثابت (عرض از مبدا) نشان می‌دهد که اگر تأثیر متغیرهای مستقل را کنترل شود، مقدار پایه فرهنگ زیست محیطی شهری برابر با ۳/۲۸۶ است.

نتیجه حاصل از بررسی محقق در خصوص تبیین تعیین-کنندگان مؤثر بر فرهنگ زیست محیطی شهری با نتایج حاصل از تحقیق صالحی و همکاران (۱۳۹۱) در خصوص تأثیر آگاهی و نگرش بر رفتار زیست محیطی مطابقت دارد. صالحی و همکاران نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند نگرش زیست‌محور بیش‌ترین تأثیر را بر رفتارهای زیست محیطی دارد و پیش‌بینی‌کننده قوی برای رفتار زیست محیطی هستند. همچنین نتایج حاصله تا حدودی با اثر نادم سورکی و همکاران (۱۴۰۱) در مورد تأثیر میزان آگاهی و نگرش بر عملکرد زیست محیطی شهروندان مازندرانی انطباق دارد و وجه اشتراک دو تحقیق در آن است که رابطه معنی‌داری میان متغیر نگرش زیست محیطی و متغیر رفتار زیست محیطی برقرار است، اما وجه تمایز در آن این است که در تحقیق نادم سورکی و همکاران، میزان همبستگی بسیار بالاتر است. همچنین با تحقیق احمدی و همکاران (۱۳۹۹) در خصوص رابطه نگرش و رفتار زیست محیطی شهروندان شیراز رابطه معناداری وجود دارد. نتایج این پژوهش با نتیجه تحقیق صالحی و امام‌قلی (۱۳۹۱) در خصوص تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار زیست محیطی در استان کردستان نیز همسو می‌باشد. همچنین نتایج تحقیق در بخش سبک زندگی با نتیجه تحقیق دسترس و خواجه نوری (۱۳۹۸)، برادران (۱۳۹۳)، سلیمانی (۱۳۴) مطابقت دارد در کلیه این مطالعات نیز رابطه مثبت و معناداری میان نگرش و رفتار زیست محیطی شهروندان وجود دارد. با اتکا به نتایج پژوهش می‌توان گفت، فرهنگ زیست محیطی شهری که منبع کنش اجتماعی است، در ارتباط با تعیین‌کنندگان اجتماعی و فرهنگی سلامت اجتماعی، مصرف فرهنگی، اعتماد اجتماعی، سبک

استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفت. یافته-های پژوهش نشان می‌دهد بین سلامت اجتماعی و فرهنگ زیست محیطی شهری همبستگی وجود دارد. این همبستگی از لحاظ آماری نیز معنی‌دار می‌باشد. بدین شکل که با افزایش سلامت اجتماعی، فرهنگ زیست محیطی شهری افزایش می‌یابد. همچنین بین اعتماد اجتماعی و فرهنگ زیست محیطی شهری نیز همبستگی وجود دارد، بدین شکل که با افزایش اعتماد اجتماعی، فرهنگ زیست محیطی شهری افزایش می‌یابد. در خصوص رابطه سبک زندگی سلامت‌محور و فرهنگ زیست محیطی شهری نیز نتایج پژوهش بیانگر همبستگی مثبت بین این دو متغیر است؛ این همبستگی از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد، بدین شکل که با افزایش سبک زندگی سلامت‌محور، فرهنگ زیست محیطی شهری افزایش می‌یابد.

علاوه بر آن نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین مسئولیت-پذیری اجتماعی و فرهنگ‌پذیری زیست محیطی شهری همبستگی وجود دارد، بدین شکل که با افزایش مسئولیت-پذیری اجتماعی، فرهنگ زیست محیطی شهری، افزایش می‌یابد. در ارتباط با ارتباط سازه مصرف فرهنگی و فرهنگ زیست محیطی شهری نیز یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین مصرف فرهنگی و فرهنگ زیست محیطی شهری همبستگی وجود دارد و با افزایش مصرف فرهنگی، فرهنگ زیست محیطی شهری، افزایش می‌یابد، اما درخصوص رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی با فرهنگ زیست محیطی شهری رابطه معناداری وجود ندارد و همان‌طور که نتایج تحقیق نشان می‌دهد، با توجه به مقدار سطح معنی‌داری به‌دست آمده که بیش‌تر از ۰/۰۵ است، بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و فرهنگ زیست محیطی شهری رابطه همبستگی وجود ندارد. بنابراین فرضیه ششم این تحقیق تأیید نمی‌شود و در نهایت یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین مصرف رسانه‌ای و فرهنگ زیست محیطی شهری همبستگی وجود دارد، بدین صورت که با افزایش مصرف رسانه‌ای، فرهنگ زیست محیطی شهری افزایش می‌یابد. بنابراین، فرضیه هفتم این تحقیق نیز تأیید می‌شود.

در خصوص نتایج رگرسیون چند متغیره نیز می‌توان گفت سلامت اجتماعی اولین متغیری هست که وارد مدل شده است و بیش‌ترین رابطه را با فرهنگ زیست محیطی شهری دارد. همچنین متغیر مصرف فرهنگی به نسبت دیگر متغیرها پیش‌بینی کننده قوی‌تری است. ضریب بتا استاندارد شده نشان‌دهنده تأثیر خالص متغیرها بر فرهنگ زیست محیطی شهری است. مقدار تی و سطح معنی‌داری آن نیز نشان دهنده

راهکارها

با توجه به یافته‌های پژوهش، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- ✓ برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های رسانه‌ای جهت توسعه آگاهی، حساسیت و هنجارمندی بر بنیاد فرهنگ زیست‌محیط مدار شهری؛
- ✓ تقویت و ارتقای فرهنگ مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌عنوان رکن اساسی و اثرگذار فرهنگ زیست‌محیط شهری در بین زنان؛
- ✓ برنامه‌سازی و سیاست‌سازی‌های جامعه بنیاد حول محور ارتباط سبک زندگی سلامت‌محور و فرهنگ زیست‌محیطی شهری در بین جامعه زنان؛
- ✓ ارتقاء و بهبود سلامت اجتماعی زنان در راستای توسعه فرهنگ زیست‌محیطی شهری؛
- ✓ سیاست‌گذاری و سیاست‌سازی‌های اجتماعی و فرهنگی حول محور اعتماد اجتماعی زنان در راستای مشارکت در ساختن جامعه و توسعه فرهنگ زیست‌محیط شهری؛
- ✓ مشارکت نهادهای مدنی و نهادهای مردمی در راستای توسعه فرهنگ زیست‌محیط شهری با استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی زنان؛
- ✓ سیاست‌سازی و سیاست‌گذاری‌های اجتماع محور با مشارکت و نقش‌آفرینی زنان در راستای توسعه فرهنگ شهری محیط زیست‌محور.

زندگی سلامت‌محور، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مصرف رسانه‌ای تعیین می‌یابد و از طرف دیگر بیش‌تر مسائل زیست‌محیطی به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم پیامد فرهنگ زیست‌محیطی شهری هستند و به‌صورت کنش یا رفتارهای زیست‌محیطی نمود پیدا می‌کنند. بر این اساس سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر درک ارتباط مهم و رهگشای فرهنگ زیست‌محیطی شهری و تعیین‌کنندگان اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن و از آن مهم‌تر هم‌افزایی این دو بسیار ضروری است. در واقع سیاست‌سازی‌های سازه محور اجتماعی و فرهنگی در راستای تقویت و توسعه فرهنگ زیست‌محیطی شهری می‌تواند بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی را درمان و در مسیر توسعه و بهبودی قرار دهد و منجر به حفاظت از محیط زیست و پایداری سرزمینی برای نسل امروز و نسل‌های آینده شود. به‌طور خلاصه می‌توان گفت، سازه‌های اجتماعی و فرهنگی مهم و اثرگذار سلامت اجتماعی، سبک زندگی سلامت‌محور، مصرف فرهنگی، اعتماد اجتماعی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای بر کیفیت فرهنگ زیست‌محیطی شهری زنان به‌عنوان نیمی از جامعه را دارند و برنامه‌ریزی و سیاست‌های اجتماع محور شهری با اتکا بر استراتژی‌ها و راهبردهای محیط زیستی با محوریت زنان می‌تواند بستر را برای کیفیت بخشی به فرهنگ محیط زیست شهری و ارتقای فرهنگ محیط زیست بنیاد شهری فراهم نماید.

References

- Abedi Sarvestani, A. (2011). *Autoecology; An Approach to Explaining Human Moral Interaction Moral Knowledge*, 2 (2), 69-83. (In Persian).
- Albrecht, G., Holberc, E., & Nowak, P. (1982). The new environmental paradigm Scale. *Journal of Environmental Education*, 13, 39-43.
- Alexandra, N. (2015). *Livability and LEEN-ND: The challenges Successes of Sustainable Neighborhood Rating Systems*. Ph. D thesis in City and Regional Planning University of California, Berkeley.
- Agha Mohammadi, A. (2007). *Study of environmental behaviors of primary school teachers (case study: Mazandaran province)*, Master's thesis in Educational Planning, supervised by Dr. Ebrahim Salehi-Omran, University of Mazandaran. (In Persian).
- Ahmadian, D. & Haghighian, M. (2016). *Sociological analysis of the role of cultural factors on urban environmental behaviors studied (Citizens of Kermanshah)*, Urban Sociological Studies (Urban Studies), 6(18), 51-75. (In Persian).
- Baker, T. L. (2007), *Theoretical Research Methods in Social Sciences*, Translated by Houshang Naibi: Payam Noor University. (In Persian).
- Barry, J. (2007). *Environment and social theory*. London and New York: Routledge.
- Barr, S. (2007). Strategies for Sustainability: Citizens and Responsible Environmental Behaviour. *Area*, 35(3), 227-240.
- Blunden, A. (2003). *On Social Capital*, <http://home.mira.net/andy/works/social-capital.html>.
- Castells, M. (2005). *The Age of Information Economy, Society and Culture*, Translated by Hassan Chavushian, Tarh No Publications, Fourth Edition. (In Persian).

- Castells, M. (2005). *The Age of Information, Economy, Society and Culture*, Translated by Hassan Chavushian, Tarh No Publications, fourth edition. (In Persian).
- Dovas, D. A. (1997). *Survey in Social Research*, Translated by Houshang Naibi: Ni.
- Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1978). The new environmental paradigm: A proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, 9, 10-19.
- Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1978). The new environmental paradigm: A proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, 9, 10-19.
- Farahmand, M., Shokoohi Far, K., & Sayar Khalaj, H. (2014). Study of social factors affecting environmental behaviors of citizens of Yazd city, *Journal of Urban Sociological Studies*, 4 (10), 142-109. (In Persian).
- Field, M. N. (2008). *Trust, Risk and the Environment, Collection of Articles on Trust and Social Capital*, Translated by Mohammad Taghi Delforouzeh, First Edition. Tehran: Cultural and Social Studies Research Institute. (In Persian).
- Field, J. (2009). *Social Capital*, Translated by Gholamreza Ghaffari and Hossein Ramezani, Tehran, Kavir Publications, second edition. (In Persian).
- Grafton, R. & Knowles, S. (2003). *Social capital and national environmental performance, Australian National University, Economics and Environment Network Working Paper*, EEN0206.
- Hajizadeh, M., Sayar Khalaj, H., & Shokoohi Far, K. (2014). Study of cultural factors related to environmental behaviors, *Social and Cultural Development Studies*, 3 (3), 32-9. (In Persian).
- Haghighian, M., Hashemian-Far, S. A. (2021). Sociological explanation of environmental behaviors of youth in Tehran, *Quarterly Journal of Social Sciences*; 2 (9).67-98. (In Persian). [10.22067/social.2022.76015.1162](https://doi.org/10.22067/social.2022.76015.1162)
- Hemmati, Z., Rezaei, M., & Shobeiri, S. M. (2014). Qualitative Study of Determinants of Environmental Culture of Social Development, 18(4), 67-92. (In Persian). [10.22055/qjsd.2023.39325.2559](https://doi.org/10.22055/qjsd.2023.39325.2559)
- Hungeford, H. & Volk, T. (1990). Changing Learner Behaviour through Environmental Education, *Journal Environment Education*, 2, 42-47.
- Irandoost, K. & Ketabollahi, K. (2012). *Urban Regeneration; Approaches and Experiences*, Kurdistan University Press. (In Persian).
- Jahangiri, M. (2002). *The Constitution of the Islamic Republic of Iran*. 13th edition. Tehran: Doran Publishing. (In Persian).
- Kairser, F.G. Wolfing, S & Fuhrer, U.(1999). Environmental attitude and ecological behavior. *Journal of Environmental Psychology*. 19, 1-19.
- Movahed, M., Enayat, H. & Pour Nemat, A. (2008). Study of the relationship between social capital and women's political participation, *Journal of Human and Social Sciences*. Special Social Research. 190-161. (In Persian).
- Mansourfar, K. (2006). *Statistical Methods, eighth edition*. Tehran: University of Tehran Publications. (In Persian).
- Mohammadi Sarin Dizaj, M. & Shahamat, A. (2014). Evaluation of dilapidated urban fabric based on a regeneration plan to improve the quality of the urban environment: A case study of Tabriz city, Chokhorlar neighborhood, *Quarterly Journal of Urban Ecology Research*, 15(1), 26-1. (In Persian). [10.30473/grup.2023.66540.275](https://doi.org/10.30473/grup.2023.66540.275)
- Moradi, A., Daneshvar, M., Daneshpour, S. A. & Bahmanpour, B. (2014). Fitting an integrated model of peri-urban area development with emphasis on environmental balance, *Applied Research in Geographical Sciences*, 23(68), 242-223. (In Persian). [10.52547/jgs.23.68.223](https://doi.org/10.52547/jgs.23.68.223)
- Mousavi, B. & Taban, M. (2014). Ecological assessment of urban waterfront: A case study of the waterfront of the Zohreh River in the city of Hendijan, *Quarterly Journal of Urban Ecology Research*, 14, 2. (In Persian). [10.30473/grup.2023.44253.2277](https://doi.org/10.30473/grup.2023.44253.2277)
- Qarkhlonare, M. & Habibi, K. (2000) Industrialization of Kurdistan Province Relying on Geographical Capabilities, *Journal of the Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran*, (In Persian).

- Sasan-Pour, F. & Hakimi, M. (2022). The effect of ecological foundations on the livability of urban areas: A case study of Tehran Region, *Quarterly Journal of Urban Ecology Research*, 14(1), 1-20. (In Persian). [10.30473/grup.2023.34731.1952](#)
- Sarukhani, Baqer (2004) *Research Methodology in Social Sciences*, Tehran: Publications of the Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Saberi-Far, R. (2022). Investigating factors affecting the formation of environmental citizenship (case study, the category of non-separation of waste in the city of Mashhad), *Urban Sociological Studies*, 14(50), 1-24. (In Persian). [10.71547/urb.2024.1015750](#)
- Salehi, S. & Pazukinejad, Z. (2014). Analysis of social factors affecting students' environmental attitudes and performance, *SociologyApplied*, 25(3), 71-88. (In Persian). [20.1001.1.20085745.1393.25.3.5.6](#)
- Salehi, S. & Imamgholi, L. (2019). Media, Culture and Environmental Behavior: A Case Study of Sanandaj City Citizens, *SociologyCulture and Art*, 1(1), 48-71. (In Persian). [10.34785/J016.2019.129](#)
- Nadem Sorki, M., Nejatizadeh, F. & Gholami Borujeni, F. (2014). Survey of the level of environmental awareness, attitude and performance of citizensMazandaran Province. *Journal of Health and Environment*, 15(4), 691-700. (In Persian). [20.1001.1.20082029.1401.15.4.6.1](#)